

Open access publiceren: verschillende business modellen

Open access dwingt uitgevers om hun business modellen te herzien, om op een andere manier inkomsten te genereren. Uitgevers en tijdschriften gebruiken verschillende business modellen voor open access publiceren. Een overzicht van het open access beleid van individuele uitgevers en tijdschriften wordt gegeven door de online database Sherpa/Romeo. Alle open access tijdschriften zijn opgenomen in de Directory of Open Access Journals (DOAJ). Onderstaande tabel geeft de belangrijkste verschillen in het beleid van uitgevers weer.

Tabel 1. Verschillen in het beleid van uitgevers

De rechten op een artikel	Sommige artikelen kunnen alleen gratis gelezen worden ('gratis open access'), andere artikelen kunnen ook worden hergebruikt ('libre open access') (Suber, 2008).
Het soort tijdschrift waarin het artikel gepubliceerd wordt	Sommige tijdschriften zijn volledig open access: alle artikelen in dit tijdschrift worden standaard open access gepubliceerd. Een artikel kan ook open access gepubliceerd worden in een abonnementstijdschrift.
De kosten van open access	Voor publiceren in sommige open access tijdschriften en open access publiceren in alle abonnementstijdschriften moeten 'author processing charges' betaald worden.
Het tijdpad waarop een publicatie open access beschikbaar komt	Op sommige artikelen heerst een embargo-periode. Het artikel mag volgens de regels van de uitgever groen open access gepubliceerd worden, maar pas na een bepaalde periode.
De versie van een artikel dat open access gepubliceerd mag worden	Naast de peer-reviewed versie kunnen via de groene route ook eerdere versies, die nog niet onderworpen zijn aan peer-review, worden gepubliceerd (zogenoemde pre-prints). Deze pre-prints kunnen soms ook vóór publicatie in een tijdschrift gedeeld worden*.

(Zie ook: Martín-martin et al., 2018)

* In de cijfers in dit factsheet zijn pre-prints niet meegenomen.

Ook wetenschappers zelf stellen hun publicaties op verschillende manieren beschikbaar. Zo kunnen zij publicaties plaatsen op hun eigen website, op sociale netwerken zoals Academia.edu of ResearchGate of op illegale websites zoals Sci-Hub (ook wel 'black open access' genoemd; Björk 2017). Bij deze vormen van publiceren staat niet altijd vast dat het artikel voor onbepaalde tijd beschikbaar blijft en of het artikel beschikt over de juiste licentie, die gratis lezen en/of gebruik mogelijk maakt (Jamali, 2017 in: Piwowar et al., 2018).

Deze verschillen leiden tot discussie over de vraag wat (de 'juiste vorm' van) open access is. Plan S bijvoorbeeld beschouwd hybride open access niet als acceptabel (Science Europe, 2018). Maar Nederland heeft juist afspraken gemaakt met uitgevers om hybride open access mogelijk te maken (Dekker, 2013). De Nederlandse overheid zelf geeft de voorkeur aan gouden open access boven groen, vanwege de lange embargo periodes. Bij de bronzen route zijn de licenties niet altijd duidelijk, kunnen de rechten beperkt zijn of is het onzeker of het artikel op de lange termijn gratis beschikbaar blijft. Om dezelfde reden worden artikelen gepubliceerd op sociale netwerken zoals Academia.edu en ResearchGate meestal niet als duurzame open access gezien (zie bijvoorbeeld Van Leeuwen et al., 2017).